

Ægte folkelighed

Af Iørn Piø

(Politiken, Kronik 15. august 1958, i: Iørn Piø: Ægte folkelighed og andre artikler, Foreningen Danmarks Folkeminder, nytår 1989)

Hvorfor lod refrænforfatteren Stig Lange den druknede sømand i Fiskerpigens sang leve op igen, og hvorfor udskiftede Kim Holter straffefangen i *Hjem jeg ville så gerne* med en sømand?

Stig Lange har for et musikforlag oversat Lennart Kjellgrens *Fiskarflickans sång*, og det gør han ordret, så længe teksten fortæller om pigen der får et brev om at hendes sømandskæreste er omkommet på havet. Kjellgren slutter da med:

Han vilar nu långt bort i främlingslandet,
Långt bort från hemmet och långt från sin vän.

Hvorimod Stig Lange lader sømanden vende tilbage med disse ord:

Det triste brev, det talte ikke sandt.
Mit skib gik ned, men skæbnen var mig nådig,
Jeg reddet blev og livets lykke vandt.

Kim Holter har til udgivelse fremdraget den gamle, anonyme sang *Jeg sidder bag fængslets mure*, men det er kun dens omkvæd, han har overtaget, og det til gengæld ordret:

Hjem jeg ville så gerne i mine kæres favn,
dér hvor jeg som lille hvisked' moders navn.

I originalteksten er det en straffefange, der længes hjem:

O moder, jeg har dig bedrøvet,
og det fortryder jeg hårdt,
din glæde har jeg berøvet,
med smerte jeg blev revet bort.

Hjem jeg ville etc.

Omkvædet får jo unægtelig en ganske anden valeur, når det er en sømand der er tale om:

Og snart vender skuden tilbage
Med bankende hjerter om bord.
Jeg tæller med længsel de dage,
Til skibet ta'r kursen mod nord.
Hjem jeg ville etc.

Underholdningsindustriens folk siger altid, at de ved hvad forbrugerne vil have, og det er det de giver dem. Inden for refrængenren får folk også hvad de har brug for, men folk har brug for andet og mere end refrængerne – og det får de ikke af den officielle underholdningsindustri.

Jeg sidder bag fængslets mure er overordentlig udbredt, selv om den aldrig er blevet fremført i radioen, og så vidt jeg kan se, ville den sørgelige udgave af *Fiskerpigens sang* være blevet en lige så stor succes som den lykkelige. Hvis altså Stig Lange og Kim Holter virkelig vidste hvad folk gerne vil have, så havde de ikke ændret de to foreliggende tekster. Når de nu alligevel har gjort det, så skyldes det, har jeg fået at vide fra sagkyndig side, hensynet til grammofonselskaberne, og det vil til syvende og sidst sige hensynet til radioen. For hvad er en grammofonplade rent salgsmæssigt værd, når den ikke kan blive lanceret i radioen. Men radioen kan ikke tolerere, at der synges om straffefanger, der længes, og om sømænd, der dør. Man går almindeligvis ud fra, at den udsender, hvad folk gerne vil have, men den udsender i virkeligheden kun en del af det, den lykkelige og behagelige del. »Snak ikke til mig om sot og forgift«, siger Hjalmar i *Vildanden*, »I mit hus taler man ikke til mig om ubehagelige ting«. Det gælder åbenbart også i radiohuset!

Imidlertid lever der den dag i dag mange både ældre og nyere viser om f.eks. straffefanger der længes:

Jeg sidder i min celle så ene og forladt,
Forladt af hele verden, men mest af dig min skat.
Du kommer sammen med andre, en anden får du kær,
Så kan de mig beholde, til døden kommer nær.

Om sømænd der dør:

Men just som hun stirred' over havet,
Da skylledes en flaske i land,
Som budskabet bar, han var begravet,
Alt ud i den bølgende strand.

Om elskende der ikke får hinanden, om syge børn og om børn under ulykkelige forhold: Således om »en lille fattig dreng der ville skaffe penge til mad og medicin til sin syge mor«. Det lykkedes ham også, men

Da han ind ad døren træder,
Har han ingen moder mer',
bleg hun der på lejet ligger,
der er smil om hendes mund.

Og om den fraskilte moder:

Min mand rejste bort, lod mig ene tilbage,
Vort barn tog han fra mig og sendte det ud.
Han ænsede ikke min sorg eller klage,
Han håned' mig stygt, ej han ændred' sit bud.

Og viser om sot og forgift, om ubehagelige ting, alt sammen uden happy-end. Til denne meget yndede visegenre hører også de moderne skiltingsviser, forstået som de viser, der handler om virkelige begivenheder: Barnemordene i 1929 (Edith i Randers) og 1939 (Gurli i København) og bombardementerne i 1939 (Esbjerg) og 1945 (Den franske Skole i København). Muligvis eksisterer der endnu yngre, men det er de yngste, vi endnu kender på Dansk Folkemindesamling.

»Det er netop de sange«, sagde en meddelelsermand en dag, »der handler om noget, og som giver én noget at tænke over«. Fælles for dem er det, at de ikke er fabrikeret af den officielle underholdningsindustri, og at de altså heller ikke er spredt gennem de officielle kanaler: grammofon-selskaberne og radioen. Man kender nogle af dem på tryk, men langt fra alle, og de fleste bærer da også præg af at have vandret fra mund til mund. Derfor er enhver optegnelse af sådanne viser af interesse for Dansk Folkemindesamling, fordi de som regel afviger mere eller mindre fra hinanden.

Vor viden om visernes spredning er endnu ret begrænset, men vi ved dog særlig god besked med viserne om Gurli-drabet i 1939, fordi man i efteråret 1957 specielt efterlyste dem, og vi ved nu, at der har eksisteret tre forskellige viser om dette mord. Den ene skrevet af den

nyligt afdøde Eigil Sølve i Odense, men den kender vi endnu ikke fra den mundtlige tradition. Hele grundstammen i Sølves sangforlag er i øvrigt nu overgået til Dansk Folkemindesamling, og det er et værdifuldt materiale til belysningen af den uofficielle visesang i Danmark fra 1930 til 1955, idet adskillige af de godt 3000 forskellige viser netop er af en sådan karakter, at de aldrig vil kunne blive bragt i den danske radio.

De to andre Gurli-viser har man ikke set på tryk endnu; de er udelukkende optegnet fra den mundtlige tradition, og lad os lige se på et par eksempler, der ganske godt belyser hvordan og under hvilke omstændigheder sådanne viser kan spredes:

Kort tid efter mordet i sommeren 1939 holdt nogle »piger« i Adelgadekvarteret et gilde, og ud på natten stod en af dem op og sang en vise, hun havde hørt, nemlig om Gurli-forbrydelsen. Vi fik optegnelsen i 1957 af én, der i 1941 havde lært den af en af aftenens gæster. Her følger 3., 4. og sidste vers:

En mand så stille til Gurli kommer,
Han spørger hende, vil du ha' blommer?
Hun elsked' blommer og tog dem glad,
Og snart ad gaden de fulgtes ad.

Og dagen efter i alle blade.
Der stod at læse: I Istedgade,
En lille pige forsvundet var,
Hvor kunne hun være blevet af?

Nu skal hun aldrig mere græde,
Nu er hun hvor der er lys og glæde,
Og morderen tilbage står,
I fængsel ender han sine år.

I 1955 holdt man »Sangstilleleg« i en 4. klasse på en københavnsk skole, og det foregår på den måde, at klassen, når der er én der har fødselsdag, får lov til at underholde hinanden. Den dag var der først én, der stod op og sang et refræn, en anden en fædrelandssang, en tredje sagde bare en vittighed, men så var der én, der sang Gurli-visen. I forhold til Adelgadeoptegnelsen var den kortere, men til gengæld var der blevet sat nogle vers til, hentet fra den tredje Gurli-vise, der handler om forbryderen. Vi fik optegnelsen i 1956 af en af pigerne, som lærte den i den time, og jeg citerer her de sidste vers:

Jeg sidder bag fængslets tremmer,
Mine hænder er lænket med jern,
Og tårerne triller på kinden,
Jeg kan ikke tørre dem bort.

Og fader og moder de sidder,
de sidder og græder for mig.
Jeg dræbte en syvårig pige,
Som slet ikke tilhørte mig.

Det kan jo aldrig være den helt store kommercielle fidus at skrive en sådan vise. Koda-penge kan der aldrig blive tale om, oplagene er små, og spredningen er ganske ukontrollabelt overladt til forbrugerne selv. Her mangler både Birthe Wilke og Gustav Winckler i billedet. Vi ved ikke hvor mange forskellige »ulykkelige« vises, der er i cirkulation i dag. – Dansk Folkemindesamling har i de sidste to år, bl.a. ved hjælp af båndoptagelser, forsøgt at indsamle så meget af vor egen tids visesang som muligt, og disse vises er med på flere af båndene. Og det er ikke bedagede meddelere med sprukne stemmer, der synger, men livskraftige mennesker, og det både unge og lidt ældre.

Det turde være af en vis betydning at inddrage også denne hidtil upåagtede visegenre i en debat om »massernes« kultur, for genren får et særligt perspektiv set i forbindelse med refrænerne. Vi har mange eksempler på at forbrugerne både har de lykkelige refræner, og de ulykkelige vises på deres repertoire. Begge genrer fremstiller tilværelsen forenklet: fuld af lykke eller fuld af gru, og det har til alle tider været sådan, at en stor del af befolkningen har haft behov for sådanne grelle, letfattede skildringer, tænk på de gamle skillingsvises. Men skillingsviseindustrien udsendte *både* lykkelige og ulykkelige vises. Den officielle underholdningsindustri i dag udsender kun de lykkelige (og de let vemodige), og det gør den altså ene og alene, fordi død og ulykke er tabu i radioen. I øvrigt er der radiofonier ude omkring i verden, der bringer ulykkelige vises, f.eks. den canadiske. Asmund Rostrup fortalte i et radioforedrag (30.10.57) om de canadiske katastrofesange, at den hidtil yngste vise var om en mineulykke i Springfield i november 1956, og at den og andre lignende bliver spredt på helt officiel vis.

Men hvad nu med den ægte og den forlorne folkelighed? Hvad er hvad? Den populære ulykkelige vise er sentimental som det populære lykkelige refræn, men det skulle da vel aldrig være sentimentaliteten, der var det ægte folkelige, der altså tolkes som noget forlorent uden for forbrugerkredse? Det spændende ved de her omtalte dystre, sentimentale

viser er jo, at de lever helt *uafhængigt* af den officielle underholdningsindustri, og at de både i form og indhold peger bagud mod en tid, hvor man ikke kendte radio, grammofon og fjernsyn. Sentimentaliteten er altså ingenlunde nogen »ny pest«.

Sandsynligvis er det ægte folkelige blot en illusion, et prisværdigt romantisk ideal om, at almuemanden ejer noget ægte, djært og uforfalsket i sig, noget som er blevet forplumret af vor tids hektiske underholdningsindustri.

Politiken. Kronik 15. august 1958.

På landet

Øko-dag for byboere

Maden kommer fra landet, men det er mest folk i byerne, som spiser de økologiske varer – til gengæld kører byboerne gerne en tur på landet for at se de forårskåde og økologiske kalve, når de lukkes ud på græs.